

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI JOQARI BILIMLENDIRIW, ILIM VA
INNOVACIYALAR MINISTRLIGI**

**BERDAQ ATINDAGI QARAQALPAQ MAMLEKETLIK
UNIVERSITETI**

EKONOMIKA FAKULTETI

«MENEDJMENT HAM EKONOMIKA TIYKARLARI» KAFEDRASI

**«BYUDJET DAROMATLARIN KENYEYTIW MAQSETINDE XIZMETLER
TARAWINDA SOCIALLIQ-EKONOMIKALIQ ZIYANI KEM BOLGAN
QOSIMSHA DAROMAT DEREKLERIN ANIQLAW MASHQALALARI »
ATAMASINDA RESPUBLIKALIQ ILIMIY-AMELIY KONFERENCIYASI
TOPLAMI**

21-22-MAY, 2025-JIL

**"BYUDJET DAROMADLARINI KENGAYTIRISH MAQSADIDA
XIZMATLAR SOHASIDA IJTIMOIIY-IQTISODIY ZARARI KAM
BO'LGAN QO'SHIMCHA DAROMAD MANBALARINI ANIQLASH
MUAMMOLARI" MAVZUSIDAGI RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY
ANJUMAN TO'PLAMI**

21-22 MAY, 2025-YIL

**СБОРНИК
РЕСПУБЛИКАНСКОЙ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ
НА ТЕМУ «ПРОБЛЕМЫ ВЫЯВЛЕНИЯ ДОПОЛНИТЕЛЬНЫХ
ИСТОЧНИКОВ ДОХОДА В СФЕРЕ УСЛУГ С МИНИМАЛЬНЫМ
СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИМ УЩЕРБОМ В ЦЕЛЯХ
РАСШИРЕНИЯ ДОХОДОВ БЮДЖЕТА»**

21-22 МАЯ, 2025 ГОДА

- strategik maqsadlarga erishishga mo'ljallangan 2030-yilgacha O'zbekiston Respublikasida "yashil" iqtisodiyotga o'tish va "yashil" o'sishni ta'minlash Dasturi;
- sanoat tarmoqlarida "yashil" iqtisodiyotga o'tish va energiya tejamkorligini ta'minlash bo'yicha Konsepsiya;
- 2030-yilgacha O'zbekiston Respublikasida "yashil" iqtisodiyotga o'tish va "yashil" o'sishni ta'minlash bo'yicha Harakatlar rejasi;
- ishlab chiqarilgan mahsulotning energiya sig'imi ko'rsatkichini 2026-yilga kelib 2022-yilga nisbatan 20 foizga kamaytirishga qaratilgan 2022–2026-yillarda iqtisodiyot tarmoqlarida yoqilg'i-energetika resurslarini tejashning Maqsadli parametrlari;
- O'zbekiston Respublikasida "yashil" iqtisodiyotga o'tish choralari muvofiqlashtirish bo'yicha Idoralararo kengash tarkibi yangilandi;
- "Yashil" iqtisodiyotga o'tish va «yashil» o'sish bo'yicha Donorlarning muvofiqlashtirish guruhi tasdiqlandi.

Qishloq xo'jaligini yashil iqtisodiyotga o'tkazishda asosiy muammolardan biri bu yuqorida ta'kidlaganimizdek moliyaviy resurslarning yetishmasligidir. Bu kabi muammolar asosan qishloq xo'jaligida ekologik toza mahsulotlarni yetishtirish va organik o'g'itlardan foydalanish kabi amaliyotlarda seziladi. Shunday ekan fermer xojaliklarining davlat tomonidan qo'llab quvvatlanishi, ularga bepul master klasslarning tashkil etilishi va organik o'g'itlarni mablag' sarflamasdan ya'ni tabiiy yo'l bilan kuz qish oylarida fermerlar ozlari tayyorlashi uchun kerakli bilim va ko'nikmalarning berilishi ahamiyatga molik masalalardan biridir.

Bundan tashqari fermerlarga davlat tomonidan qishloq xojaligi yerlarini yashil iqtisodiyotga o'tkazishda subsidiyalar ajratish tartibini yanada soddalashtirish va uning ahamiyatini fermerlarimizga to'g'ri tushuntira olish kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Qalmuratov B. S "Yashil iqtisodiyotni rivojlantirishning zarurligi va istiqbollari" – "Yashil iqtisodiyotni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish yo'llari" mavzusidagi xalqaro ilmiy - amaliy anjuman 2025-yil 22-fevral. 302-304-betlar.
2. A.V. Vaxabov, Sh.X. Xajibakiyev. Yashil iqtisodiyot: Darslik. 2-nashr, qayta ishlangan va to'ldirilgan./ i.f.d., prof. A.V. Vaxabovning umumiytahriri ostida. -Toshkent: "ZEBO PRINT", 2021. - 264 b.
3. <https://www.imv.uz/>
4. <https://green.imv.uz/>

EKOLOGIK MUAMMOLAR VA YASHIL IQTISODIYOT

***Qulliyev Oxunjon Anvar o'g'li** - Buxoro davlat universiteti
iqtisodiyot kafedrasida o'qituvchisi*

Bugungi kunda chiqindilar muammosi nafaqat ekologik, balki iqtisodiy va ijtimoiy muammo sifatida ham dolzarb hisoblanadi. Har yili dunyo bo'ylab millionlab tonna chiqindilar hosil bo'lmoqda. Ko'pchiligi ko'milib yuboriladi yoki yoqib yuboriladi, bu esa atmosferaga zararli moddalar ajralishiga sabab bo'ladi. Shu boisdan chiqindilarni to'g'ri boshqarish, ularni qayta ishlash orqali iqtisodiy foyda olish va ekologik xavfsizlikni ta'minlash masalasi alohida e'tibor talab qiladi.

Chiqindilarni qayta ishlash – iqtisodiy foyda manbai

Har yili dunyo bo‘ylab millionlab tonna chiqindilar hosil bo‘ladi. Ulardan ko‘milib ketadi yoki yoqiladi. Bu esa ekologik muhitga katta zarar yetkazadi. O‘zbekistonda ham chiqindilar muammosi dolzarb bo‘lib, ulardan to‘g‘ri foydalanish orqali katta iqtisodiy foyda olish mumkin.

Chiqindilarni qayta ishlash iqtisodiy jihatdan ham samaralidir. Masalan, qayta ishlangan plastmassa, qog‘oz yoki metall mahsulotlar ishlab chiqarishga sarflanadigan xarajatlarni kamaytiradi, yangi ish o‘rinlari yaratadi va resurslardan foydalanish samaradorligini oshiradi. Shuningdek, chiqindilardan energiya olish texnologiyalari orqali alternativ energiya manbalari yaratish mumkin.

O‘zbekiston Respublikasi bo‘yicha 2024-yil yakunlariga ko‘ra, jami 4,5 million tonna maishiy chiqindi to‘plangan. Ulardan 20 foizigina qayta ishlanib, qolgan qismi esa chiqindi poligonlariga chiqarib tashlangan. Quyidagi jadvalda turli chiqindi turlari va ularning iqtisodiy samaradorlik bilan qayta ishlanishi ko‘rsatilgan:

Chiqindilar turlari va ulardan foydalanish yo‘llari

Chiqindi turi	Qayta ishlash natijasi
Plastmassa	Polimer mahsulotlar, plastik truba, idishlar
Qog‘oz	Ofis qog‘ozi, qadoqlash materiallari, daftar
Oziq-ovqat chiqindisi	Organik o‘g‘it, biogaz ishlab chiqarish
Metall chiqindilari	Mashinasozlik xomashyosi, qurilish materiallari
Shisha (oyna)	Yangi butilkalar, plitkalar, bezak materiallari

2024-yilda respublika bo‘yicha 4,5 million tonna chiqindi to‘plangan. Ulardan atigi 20 foizi qayta ishlangan, qolgan qismi esa poligonlarga chiqarib tashlangan.

Chiqindilarni to‘g‘ri boshqarish quyidagi foydalarni keltiradi:

- Ish o‘rinlari yaratish: Qayta ishlash sanoati yangi ishlab chiqarish liniyalarini ochadi.
- Iqtisodiy samara: Resurslar tejaladi, importga bog‘liqlik kamayadi.
- Qishloq xo‘jaligida qo‘llash: Organik chiqindilardan o‘g‘itlar tayyorlanadi.
- Energiya ishlab chiqarish: Biogaz orqali alternativ energiya olish mumkin.
- Tashqi ta’sirni kamaytirish: Atmosferaga zararli chiqindilar kamayadi.

Muammolar:

1. Texnologik bazaning eskirganligi.
2. Aholining chiqindilarni ajratib yig‘ish madaniyatining pastligi.
3. Moliyaviy resurslarning yetishmasligi.
4. Qayta ishlovchi korxonalarning yetishmovchiligi.

Takliflar:

1. Davlat tomonidan soliq imtiyozlari va grantlar ajratish.
2. Startaplar va yoshlar tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash.
3. Ommaviy axborot vositalarida targ‘ibot-tashviqot ishlarini kuchaytirish.
4. Maxsus chiqindi ajratish tizimlarini joriy etish (masalan, rangli konteynerlar).

Chiqindilar – bu muammo emas, balki iqtisodiy imkoniyatdir. Ularni toʻgʻri boshqarish orqali ekologik xavfsizlik, iqtisodiy rivojlanish va ijtimoiy barqarorlikni erishish mumkin. Oʻzbekiston sharoitida bu yoʻnalish nafaqat tabiiy muhitni saqlab qoladi, balki yangi daromad manbaiga aylanadi.

Yashil iqtisodiyotga oʻtishning ahamiyati va yoʻnalishlari

Yashil iqtisodiyot — bu ekologik barqarorlikni taʼminlovchi va iqtisodiy oʻsishni ragʻbatlantiruvchi tizimdir. Bu modelda tabiat resurslaridan oqilona foydalanish, chiqindilarni kamaytirish va yashil texnologiyalarga sarmoya kiritish asosiy oʻrin tutadi.

Yoʻnalishlari:

1. Energiya samaradorligini oshirish.
2. Qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish.
3. Ekologik toza transport.
4. Qishloq xoʻjaligida agroekologik usullar.
5. Yashil qurilish materiallari va texnologiyalar.

Hozirgi zamon energetikasi katta muammolarga duch kelmoqda. Eng dolzarb muammolardan biri — bu tabiiy resurslarning tugab borishi va ularning yoqilishi natijasida yuzaga kelayotgan ekologik ofatlardir. Neft, gaz va koʻmir kabi anʼanaviy energiya manbalari cheklangan va ularning yoqilishi global isish, havo ifloslanishi va iqlim oʻzgarishiga olib kelmoqda.

Shu sababli, dunyo miqyosida qayta tiklanuvchi energiya manbalariga oʻtish dolzarb masalaga aylangan. Quyosh, shamol, suv va biomassa kabi manbalar cheklanmagan, ekologik toza va uzoq muddatli energiya taʼminotini kafolatlaydi. Ayniqsa, quyosh va shamol energiyasini ishlab chiqarish texnologiyalari yildan-yilga takomillashmoqda, ularning tannarxi arzonlashib bormoqda.

Qayta tiklanuvchi energiya turlari

Energiya turi	Tavsif	Oʻzbekistonda qoʻllanilishi
Quyosh energiyasi	Quyosh panellari orqali olinadi	Navoiy, Samarqand, Qashqadaryo
Shamol energiyasi	Shamol turbinalari orqali olinadi	Qoraqalpogʻiston, Jizzax
Gidroenergiya	Daryo, kanallardan olinadi	Sirdaryo, Fargʻona, Andijon
Biogaz energiyasi	Oziq-ovqat chiqindilaridan olinadi	Toshkent viloyati (eksperimental)

Afzalliklari:

- Ekologik tozalik
- Abadiy energiya manbai
- Energiya mustaqilligi
- Qishloq joylarda energiya taʼminoti yaxshilanadi

Oʻzbekistonda ham qayta tiklanuvchi energiya boʻyicha qator dasturlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, quyosh elektr stansiyalari qurilmoqda, energetik samaradorlikni oshirishga qaratilgan loyihalar ishlab chiqilmoqda. Bu esa

mamlakatning energiyaga bo'lgan mustaqilligini kuchaytiradi, ekologik xavfni kamaytiradi va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi.

Statistika (2020–2024):
Yillik sarmoya va ishlab chiqarish

Yil	Yashil energiyaga sarmoya (mlrd so'm)	Elektr energiyasi ishlab chiqarish (%)
2020	1 250	5%
2021	2 800	7%
2022	4 100	9%
2023	6 500	12%
2024 (rejada)	9 000	15%

Muammolar: texnologiya narxi yuqoriligi, importga bog'liqlik, mutaxassislar yetishmasligi, infratuzilmaning eskiligi.

Takliflar: xorijiy investorlar bilan hamkorlik, mahalliy ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlash, kichik stansiyalar, o'quv markazlari.

BMT va Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, yashil iqtisodiyotga o'tgan davlatlar uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlikka erishmoqda.

Yashil iqtisodiyotning foydasi:

- Tabiiy resurslar tejaladi.
- Aholining sog'lig'i yaxshilanadi.
- Atrof-muhit ifloslanishi kamayadi.
- Ish o'rinlari yaratiladi (yashil ish o'rinlari).
- Eksport salohiyati ortadi.

Muammolar: moliyalashtirish, texnologik qaramlik, kadrlar yetishmovchiligi.

Takliflar: davlat-grantlar va subsidiyalar ajratish, xususiy sektorni jalb qilish, ilmiy tadqiqotlarni moliyalashtirish.

Xulosa: Yashil iqtisodiyot – bu kelajakning iqtisodiy modeli bo'lib, barqaror taraqqiyotning asosiy omilidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Qulliyev O. ISHLAB CHIQRISH IMKONIYATLARI CHIZIG'I //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2020. – Т. 1. – №. 1.

2. Qulliyev O., Abduqahhorov B. ECONOMIC GLOBALIZATION //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2020. – Т. 2. – №. 2.

3. Qulliyev O. PUL MABLAG'LARI HISOB: IQTISODIYOTDAGI O'RNI VA ULARNING ASOSIY VAZIFALARI //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2020. – Т. 2. – №. 2.

4. Qulliyev O. ЛИНИЯ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ПРОИЗВОДСТВА //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2020. – Т. 2. – №. 2.

5. Qulliyev Oxunjon Anvar o'g'li, Normurodov Jamshit Baxshibek o'g'li, THE STANDARD OF LIVING OF THE POPULATION AND PROMISING OPPORTUNITIES TO INCREASE IT IN UZBEKISTAN European Journal of Business Startups and Open Society| ISSN: 2795-9228 Vol. 3 No. 12 (Dec - 2023): <https://inovatus.es/index.php/ejbsos/article/view/2150/2090> 58-61- betlar